

under der gjøres betydelig arbeide for at udvikle landets naturlige hjælpekilder, er vi fuldt paa det rene med, at vi kan ikke, og vi vil heller ikke modsætte os, at der hertil anvendes udenlandsk kapital, udenlandsk indsigt; men det, som vi vil, er dette, at vi faar indrette os saaledes, at vore efterkommere ogsaa faar noget, naar den tid kommer, da norsk kapital og norsk indsigt vil kaste sig over udnyttelsen af disse vore naturlige herligheder, og det er dette, som jeg ikke har fundet, at regjeringen — baade den nuværende regjering og den forrige — har havt øinene fuldt aabne for. Jeg tror, at de har været tilbøielige til at arbeide for meget for, hvad jeg vil kalde dagens behov og døgnets behov. Der vil rimeligvis blive anledning til at komme nærmere ind paa dette senere og da nærmere dokumentere, hvad jeg her har udtalt. Jeg finder det ikke fornødent nu paa debattens foreløbige stadium at gjøre det.

Jeg vil i henhold til de udtalelser, som jeg her har fremkommet med, tillade mig at fremsætte et forslag til en stortingsudtalelse paa egne og meningsfællers vegne. Den lyder saaledes: «I anledning af regjeringens uklare stilling til de politiske partier, udtaler stortinget, at et tillidsfuldt og frugtbringende samarbeide alene kan tilveiebringes med en regjering, som erklærer at ville søge sin parlamentariske støtte hos stortingets venstre, at ville fremme de paa venstres program opførte sager og søge nye spørgsmål løst overensstemmende med de principer, som ligger til grund for dette program. Trontalen og beretningen om rigets tilstand vedlægges protokollen.»

Efter at have refereret forslaget ytrede

Præsidenten: Det oplæste forslag vil blive omdelt paa repræsentanternes og regjeringens pladse. Præsidenten for sit vedkommende anser intet til hinder for at behandle dette forslag straks.

Statsminister Løvland: Da ingen har forlangt ordet, vil jeg foreløbig kun afgive en kort udtalelse i anledning af det foredrag, vi har hørt, og det forslag, som er fremlagt. Med hensyn til foredraget vil jeg ganske kort sige følgende: Det, som er og bliver den store uklarhed, og som ikke den ærede forslagsstiller har bragt den mindste klarhed over, det er dette: hvad er venstre, og hvad er venstres politik, seet fra hans standpunkt? Der kunde ingen faa noget andet ud af det, end at det var en gruppes votering i folkeforsikringsspørgsmaalet og i Mjøsagen; det

var, saavidt jeg skjønnte, det eneste, han dvælede ved. Ja, og saa nævnte han et par udtalelser angaaende et tillæg til vasdragsloven. Er det dette, som altsaa betegner det nuværende venstre? Da maa jeg bringe i erindring, at folkeforsikringsstriden dreiede sig ikke om sagen selv, idet alle vilde fremme sagen, men den dreiede sig om, enten administrationen eller en stortingskomite skulde administrere. Det var principspørgsmaalet i den sag, og hvis det er venstres program at skabe en svag administration og trække styrelsen over i stortingskomiteerne — hvis det er venstres program, saa er det en usurpation af venstres navn. Det har aldrig været venstres program, og jeg haaber, det aldrig bliver noget ansvarlig politisk partis program. Hvad man trænger i samfundet, det er en sterk, energisk og dygtig administration, som under samarbeide med og kontrol af stortinget fører regjeringen.

Det andet spørgsmål, som her spillede hovedrollen i den ærede talers foredrag, var Mjøsagen. Det var spørgsmaalet, om den reguleringsresolution, som var givet, skulde underkjendes, og om man skulde ro sig ud paa vanskelige vidder i formel henseende. Nu, Mjøsresolutionen var en handling, foretaget af administrationen, som regjeringen selvfølgelig havde det fulde ansvar for, og fandt stortinget, at regjeringen havde handlet mod landets interesser, saa var det dermed givet, at stortinget havde pligt til at give dadelsvotum. Men med hensyn til, at Mjøsvoteringen skulde betegne en venstreprogramsag, saa blev det dengang forklaret, at det egentlig var nogle høiremænd, som havde reist spørgsmaalet, og at det var et saglig spørgsmål, som ikke havde noget med politik at gjøre, og det tror jeg nok er den rigtige opfatning af sagen. Venstre er hverken et parti eller et navn, som kan usurperes af 2 eller 3 eller 50 mand, som resolverer: de, som ikke er med os, er ikke venstre. Det er en historisk politik, som har gaaet igjennem Norges historie i langsomme tider, egentlig lige fra 1830, og der er ingen gruppe, ingen fraktion, som har ret til at usurperer dette navn for sig selv og erklære andre udelukket. Venstre betyder den liberale bevægelse, den frisindede politik, som vi kalder den til forskjel fra den konservative, og som har gaaet igjennem hele vor historie, lige fra man begyndte at samle sig til grupper i 30-aarene og fremigjennem, og navnlig da siden 1860- og 1870-aarene, og naar man ser sagen under dette synspunkt, som er det eneste historiske og praktisk rigtige, da gaar det ikke an, at man

pludselig finder paa, at spørgsmaalet om den hensigtsmæssigste maade at behandle og forberede folkeforsikringssagen paa og spørgsmaalet, om man skulde underkjende en Mjøsreguleringsresolution — at dette er det, som betegner venstres politik.

Videre vil jeg gjøre opmærksom paa, at den ærede taler har ret i, at regjeringen i dens nuværende sammensætning er politisk en fortsættelse af regjeringen i dens tidligere sammensætning, og det er meningen med at henvise til den erklæring, som statsminister Michelsen gav ifjor og som hele den daværende regjering var enig i og deltog i udarbeidelsen af, ligesom den var enig i den beslutning, som med stort flertal blev vedtaget af stortinget, og som var grundlaget for regjeringens stilling paa stortinget forrige aar. Medlemmerne har skiftet, og allerede umiddelbart efter stortingets beslutning forrige aar foregik der nogen forandring i regjeringen, hvorved man ikke var i tvil om at søge regjeringen udfyldt med repræsentanter fra den retning, som under valgene havde faaet de fleste repræsentanter i stortinget. Det var ikke en tilfældighed, at man henvendte sig netop til dem, det var med fuld loyal imødekomen mod stortinget, at statsminister Michelsen foreslog — og regjeringen var enig deri — at søge at udfylde regjeringen ved den forandring, som foregik, paa denne maade. Og paa samme maade er regjeringen søgt udfyldt nu, da sygdom nødte to af dens medlemmer, statsministeren og kirkeministeren, ihøst mellem sessionerne til at fratræde. Nu er det jo noget, alle kan begribe, at vi, som sidder i regjeringen, ikke er blevet personlig forandrede fra, hvad vi har været i hele vort politiske liv. Vi lever paa samme linje, efter samme ideer, som vi har arbeidet for og efter som stortingsmænd og som medlemmer af regjeringen. Dette er kort og godt meningen med den udtalelse, at regjeringen bestaar af venstremænd. I venstre og i ethvert levedygtigt parti, som ikke skrumper sig selv sammen ved afskallinger, hvorved de udarmer og forsnævner sig selv, er der og vil der altid være nuancer og retninger, og der kan være nuancer og forskjel i enkeltheder mellem regjeringens medlemmer, men venstremænd er de allesammen. Jeg tror, at det er noget af det usundeste, som er foretaget i vor politik, den saakaldte rekonstruktion paa grundlag af Mjössagen. Til min forbauselse hører jeg, at rekonstruktionen af venstre er skeet paa basis af Mjössagen, hvorved man altsaa skulde udelukke hr. Berner og mange gode venstremænd fra at

høre til venstre. Det er en kortsynt, umoden og uerfaren maade at tage politik paa, det, at man stiller op skillemerker, hvorved gamle veteraner med den rigeste erfaring og de rigeste traditioner i det politiske liv skal søges afskallet. Gamle Friele skrev rigtig nok i sin tid, da det gik tilbage ved valgene: Partiet vort, sagde han, taber i ydre omfang, men vinder i indre spænsthed og kraft. Ja, han fik erfare noget andet, at det var ikke bestandig det; og jeg tror, at alle saadanne sammenskrumpnings- og afskallingsbevægelser vil føre til samme resultat. Naar vi bekjender os til venstre, saa vil ikke det sige, at regjeringens medlemmer staa færdige til at indskrive sig i de konsoliderede gruppe; ialfald saaledes som den konsoliderede gruppes program er, vilde jeg ialfald ikke skrive mig ind der, om jeg var stortingsmand. Der er nemlig et punkt i det program, som gjør, at jeg ikke kunde skrive mig ind, og det er det punkt, som afviser samarbeide med andre partier, og specielt samarbeide med høire. Jeg for min part sagde fra første stund, da sanlingsbevægelsen kom op, at den var unaturlig og ikke vilde gaa. Jeg udtalte foren og under valgene i 1906 og endnu sterkere i 1908, at jeg syntes, det var en kunstig ting at ville klinke sammen partier, som i tænkesæt og traditioner ikke hørte sammen. Men derimod har jeg i hele mit politiske liv været med paa at søge samarbeide med høire. Og jeg gad vide, om ikke den ærede forslagsstiller har været med paa det? Man kan sætte 2 og 3 streger under «politisk» og «parlamentarisk», det hjælper ikke; i det offentlige liv bliver samarbeidet politisk og parlamentarisk. Partierne behøver ikke at staa sammen; men de kan være enige om vidtgaaende sager, om principielle spørgsmaal og arbeide sammen, uden at de derfor behøver at smelte sammen. Det er den opfatning, jeg har af forholdet mellem de ting, venstre og høire. Jeg har videre den opfatning, at det samarbeide — jeg vil ikke kalde det partisamling — men det samarbeide, som fandt sted i 1905, det er det bedste historiske og praktiske bevis for, hvor nyttig saadant samarbeide er. Jeg for min del var med længe før 1905 og — jeg vedkjender mig udtrykket, det blev ofte haanende brugt af høirebladene — beilede til høire, søgte samarbeide med høire. Hele vor valgagitation gik ud paa at paakalde høires forstaaelse af vore politiske ideer og paakalde høires fædrelandske medvirkning til deres realisation, under valgene og i stortinget. Man behøver ikke at opløse høiregruppens forening eller venstres forening,

det behøver man ikke, partierne skulde staa; men det samarbeide, som kommer i stand mellem to partier med fuld klarhed og fuld aabenhed om ting, som man er enige om, det samarbeide kan ikke være til andet end til velsignelse for vort land; og specielt den ærede forslagsstiller, som var vor kollega i regjeringen i 1905, bør have den rigeste erfaring om, at det kan virke til fædrelandets gavn og velsignelse. I 90-aarene, f. eks. i det meget kritiske aar 1895, da besluttede stortingets venstreforening ved opnævnte mænd at søge samarbeide, politisk samarbeide, om netop de bestemmende og ledende spørsmål i den daværende politik. Man valgte 3 mænd — jeg var den ene, præsident Steen og Sivert Nielsen var de andre. Høire valgte sine og de moderate sine. Det var for høire Schweigaard, Bonnevie og Irgens; fra de moderate Jakob Sverdrup og Haugland. Vi havde mange og lange møder og erkjendte fuldt vel, at dette var den eneste maade, hvorpaa en politisk udvikling og politisk fremgang i det daværende vanskelige spørsmål kunde opnaaes; men desværre viste det sig, at det ikke kunne opnaaes. I januar maaned 1903 var der stort venstreflertal i tinget, og der sad en venstre regjering. Paa foranledning af de daværende præsidenter, Berner og Arc-tander, og under forhandling med regjeringen skede der energisk henvendelse til høire om samarbeide. Den ærede præsident kjender enkelthederne der bedre end jeg; men som medlem af den daværende regjering var jeg med at støtte det, og vi var alle interesserede i den aller høieste grad — ogsaa den ærede forslagsstiller — for at faa dette samarbeide i stand, og vi beklagede høilig, at det ikke kom i stand; og vi ansaa det derfor for en lykke, at dette samarbeide i 1905 kom i stand. Jeg kunde anføre i enkeltheder spørsmål, som er løst ved saadant samarbeide. Jeg skal nævne fra en ældre tid f. eks. den nuværende skattelov; den er netop kommet i stand gennem et saadant samarbeide. Jeg maa fremhæve den store nytte, det har, dette samarbeide, det at en reform kan sættes ud i livet med tilslutning fra de forskjellige sider af samfundet, fra forskjellige synsmaader. Som jeg fremhævede blandt andet i trontaledebatten i 1906, saa vil jeg anse det for det heldigste, om de reformer, som staar paa regjeringens og paa venstres program fra valgene, som f. eks. sprogundervisningen i skolen og folkeforsikringsagen, om de kunde ikke alene be-

arbeides og fremmes, men realiter gennemføres under tilslutning fra begge de største partier og naturligvis ogsaa fra andre partier, forsaavidt det er mulig. Det har sin store velsignelse, at en reform kommer ind i livet ikke bare drevet igjennem med magt af en enkelt gruppe eller en enkelt retning eller enkelt parti, men at den bliver gennemdrevet under tilslutning fra flere sider, det har sin store betydning baade for den maade, hvorpaa den gennemføres, og for den virkning, den gjør i befolkningen, og den tillid, den kan vinde i landets befolkning. Hvor der er tale om samarbeide, saa bekjender jeg mig helt ud til den opfatning og har gennem hele mit politiske liv bekjendt mig til den, at jeg vil saa gjerne have samarbeide, aabent, sterkt, klart samarbeide med høire, og al erfaring viser, at naar det kan ske, at partierne kan mødes i samarbeide, saa kommer der bare godt ud af det. Det er netop det punkt i den konsoliderede forening, det er det punkt, som efter min synsmaade vilde gjøre det umulig for mig at skrive mig ind i den forening, hvis jeg var stortingsmand. Men hvor det gjælder at betegne de politiske sager, de politiske retninger, jeg vil følge, da kan jeg ikke gaa anden vei, end min opfatning tilsiger mig og tillader mig, og da kommer der naturligvis punkter, hvor høire og venstre ikke kan samarbeide. Man søger at modtage samarbeide saa langt, som sagerne og opfatningen af sagerne giver grundlag for det, og er glad over at finde samarbeide, men man bør ikke søge at opnaa det ved at slaa af paa realiteter af værdi, af principiel betydning eller ved at lempe sin politik over i et andet spor end det, man med god samvittighed efter sin opfatning kan gaa. Saa længe man kan gaa sammen i sager er det vel; kan man ikke længere — nuvel, saa faar man skilles. Det er den hovedbetragtning, som jeg har gjort gjældende i den erklæring, som regjeringen har fremlagt. Vi kan ikke gjøre os om, og agter ikke at gjøre os til andet end vi er, venstremænd i ordets gamle, historiske og rigtige betydning, men venstremænd, som ikke vil forkjætre eller modsætte sig samarbeidet med de andre partier og specielt ikke med de borgerlige partier, som hos os kaldes høire og venstre. Det er saa sterkt betonet, som jeg allerede har fremhævet, at det er politisk og parlamentarisk samarbeide, man ikke vil vide af. Disse understregede ord skulde være saa veltalende, og det er

1908. Efterm. 10 mars — Trontaledebatten.

(Statsminister Løvland)

netop det, de ikke er; de kaster bare uklarhed over det hele. Hvad er politisk og parlamentarisk samarbeide, hvor slutter det, og hvor begynder det andet samarbeide? Hr. Knudsen kaldte det det daglige samarbeide. Ja, det daglige samarbeide i stortinget, ja, det er vel politisk og parlamentarisk. Er det natlige det parlamentariske samarbeide, eller hvad er det for noget? Forhandlingerne om og løsningen af de spørsmål, som forefalder i stortingslivet, det er vel politisk og parlamentarisk samarbeide. Naar f. eks. statsraad Aarrestad fremlægger en regjeringsproposition om indkjøb af Værdalsskogene — ja, jeg kalder det politisk og parlamentarisk samarbeide, at han søger stortingets tilslutning til dette, og regjeringen med ham. Naar regjeringen har optaget forhandlinger og faaet istand en traktat med en del fremmede magter, og vi da søger stortingets tilslutning for dette, og vi ønsker gjerne at faa ligesaa vel høre som venstre med paa det, saa er det vel politisk og parlamentarisk samarbeide, saa meget mere som den egentlige opposition havde drevet et langvarig spil baade her i forsamlingen, ved møder i fredsgruppen og gennem sin presse for at gjøre den traktatsag mest mulig til en rigtig politisk sag. Saa jeg tror ikke, at disse understregede ord, som den ærede forslagsstiller vil have, jeg tror slet ikke, at de siger nogen ting; de kom da bedre fra det paa landsmødet, naar de sagde, at de vilde ikke have forbindelse med dem; for hvis de dermed sigtede til samorganisation, samordning, ophævelse af partiordningerne, saa er jeg for min del enig deri og har bestandig været enig deri; for det fører bare til, at naar de skal organisere sig sammen partier, som har forskjellige aandsretninger, saa maa det ske paa grundlag af afslag og akkord, hvorunder de enkelte lider og føler det ondt, og hvorunder sagerne ofte forkvakles.

Hermed har jeg, saa langt som jeg for tiden vil gaa, i korthed betegnet min opfatning af den ærede talers foredrag. Hans bestemmelse af, hvad der er venstres opgaver og program for øieblikket, hans udvikling af, hvad venstre er, er uklar, ubestemt og, forsaavidt den er baseret paa disse ting, urigtig, uhistorisk og uholdbar, og derfor er hele betragtningen bygget paa uholdbar grund. Men hensigten og formaalet med hans foredrag og hans forslag er klar og grei, det er, at han vil have en ny regjering, han er misfornøiet med den nuværende regjering. Han har ingen

saglige anker mod den. Han har nogen anker over stortinget ifjor, som har taget nogen beslutninger, som han ikke er fornøiet med, i folkeforsikringen og reguleringssagen, og selvfølgelig er han misfornøiet med den regjering, som var enig med stortinget. Men i de foreliggende spørsmål, som venter paa sin løsning, var det mig umulig at skjønne, hvad det var for anker, han havde mod os. Hans udtalelser om forholdet til den udenlandske kapital, og hvad hensyn der er at tage til den, de faldt, saavidt jeg forstod, sammen med, hvad regjeringen har udtalt, og i denne sag vil jeg fastholde, at det er regjeringen, som har taget initiativet og ledelsen fra første stund. Det var regjeringen, som kom med forslaget til de første midlertidige love, som der blev sunget og skreget op om var paniklove og alt mulig. Senere har regjeringen gaaet skridt for skridt. Regjeringen nedsatte for vel 1½ aar siden en kommission til at bearbejde sagen, og denne kommission arbejdede med forceret styrke, i alle tilfælde blev den forbausende raske færdig. Denne kommissions forslag har vi nu forelagt for stortinget. Der ser stortinget udformet i lov, hvad der er regjeringens program i den sag. Netop i disse aktuelle spørsmål er regjeringens stilling klar; men den ærede forslagsstiller stilling skjønner jeg ikke, hvordan er, hvis han ikke er enig med regjeringen i det punkt. Men hensigten har naturligvis været at levere et forslag til mistillidsvotum, idet 50-mandsgruppen kræver nu at tage magten og ansvaret. De har altsaa mistillid til os, og det har de ret til fra sit standpunkt, ingen kan fradisputere dem det, og selvfølgelig tilkommer det ikke os at klandre dem for det. Men det er det eneste, som jeg kan skjønne er klart i hans foredrag: at han vil have regjerings-skifte. Og mistillidsvotumet er saa klart og greit, som det behøves. Det er tilblevet uden den mindste konference med regjeringen, og det gjør man ikke med en saadan dagsorden, uden at den skal være et mistillidsvotum. Den er redigeret saaledes, dens tendens er anlagt paa at være det, og regjeringen skal ikke misforstaa den. Hvis dette forslag vinder flertal, vil det for regjeringen være en klar og tydelig tilkjendegivelse af, at nu er der et flertal i stortinget, som er villig og derfor ogsaa berettiget og forpligtet til at overtage administrationen og ansvaret for styrelsen.

Gunnar Knudsen: Jeg havde ikke